

HENK VAN ALDERWEGEN, VOORZITTER WATERSCHAP PEEL EN MAASVALLEI

“Zonder krachtige centrale aansturing komt van het landelijk beleid niets terecht”

Lange tijd zag het er naar uit dat als in Nederland ergens een waterketenbedrijf gevormd zou gaan worden, dat in Limburg het geval zou zijn. Vanaf 1973 was daar het oppervlaktewaterkwaliteitsbeheer in één hand, namelijk van het Zuiveringschap Limburg. Na de samenvoeging met het waterleidingbedrijf van Maastricht verzorgde Waterleidingmaatschappij Limburg de drinkwatervoorziening in de gehele provincie. Wie kent niet de foto van enkele jaren geleden waarop burgemeesters en wethouders van de 47 Limburgse gemeenten met de voeten in het water onderweg waren naar het verder sluiten van de waterketen? De koers werd echter plotseling veranderd. Eind 2003 werd het zuiveringschap opgeheven en gingen in Limburg twee ‘all-in’ waterschappen van start: Peel en Maasvallei in Venlo en Roer en Overmaas in Roermond. Hoe kijkt de voorzitter van Peel en Maasvallei, tevens de laatste voorzitter van het Zuiveringschap Limburg, Henk van Alderwegen, tegen de huidige structuurdiscussie in waterland aan?

“Ik ben nu voor de derde maal voorzitter van een waterschap en daardoor redelijk veelzijdig. Geboren en opgegroeid in Den Haag, cultuurtechniek gestudeerd aan de Landbouwniversiteit in Wageningen, aangevuld met ruimtelijke economie in Rotterdam en begonnen als planoloog van het platteland bij het Instituut voor Cultuurtechniek en Waterhuishouding.”

“Na korte tijd werd ik wethouder in Wageningen in een links college in een dynamische tijd. Lokaal belangrijke bedrijven gingen failliet. De Landbouwniversiteit en de instituten moesten groeien en bloeien, om vervangende werkgelegenheid te scheppen. We stichtten een agrobusinesspark.”

“Ik raakte betrokken bij de vorming van het waterschap Veluwe en de ontwikkeling van het natuurgebied ‘De Blauwe Kamer’ bij Rhenen. De bestuurspraktijk vond ik fascinerend, maar het mooiste leek mij als volgende stap een combinatie van vak en bestuur. Dus geen burgemeester, maar dijkgraaf. Dat lukte in 1992 bij het toenmalige waterschap ‘De Waterlanden’. Toen ik daar begon, had elke polder nog zijn eigen begrotingshoofdstuk en waren de oude keuren nog van kracht. Bij mijn vertrek in 2000 was er één geheel van gemaakt.”

En de situatie in Limburg, want daar ging u heen.

“Om die te begrijpen moeten we ons realiseren dat eind jaren negentig de nota ‘Water Centraal’ van de Unie van Waterschappen verscheen, met daarin het watersysteemdenken. In die benadering zijn met betrekking tot de waterketen alleen het aansturen van onttrekkingen en lozingen publieke taken. De gehele waterketen daartussen is een aparte taak. We hebben het dan over het ‘buisenwater’.”

“‘Water Centraal’ stuurt aan op all-in waterschappen met integraal waterbeheer als bedrijfsconcept, dus kwaliteit en kwantiteit in één hand. In Limburg volgde ik Bert van Wijnbergen op als voorzitter van het Zuiveringschap, een voorstander van de waterketen. Water hoort bij water, was zijn adagium. In de kwantiteits sfeer waren in Limburg twee waterschappen gevormd, Roer en Overmaas in 1986 en Peel en Maasvallei in 1993. De scheidslijn ligt ongeveer bij Roermond. Die waterschappen werden na de grote hoogwatersituaties in de Maas in 1993 en 1995 ook belast met de taak om de waterkeringen in orde te brengen. Zij hebben in 1996 en 1997 overal de kades op hoogte gebracht. Dat was een grote prestatie, waardoor zij

zich sterk gepositioneerd hebben.

Toen ik aantrad in 2000 was daar dus een spanningsveld tussen één sterk zuiveringsschap dat vele jaren het schap was met het grootste aantal i.e.’s in Nederland en twee kwantiteitswaterschappen. Ik ben naar Limburg gegaan vanwege de politieke bestuurlijke uitdaging die daar lag, met als doel het waterbeheer goed te organiseren. Niet met één waterschap in de provincie als enig doel.”

Hoe is de keuze tot stand gekomen?

“Om die keuze te maken moet je de bijzondere aspecten van het waterbeheer in Limburg onderkennen. Het zuiden is een voor Nederlandse begrippen sterk hellend gebied zonder berging. Het noorden, met name de Peel, is een ontginningsgebied, waar ‘s zomers wateraanvoer nodig is, met een heel specifieke relatie oppervlaktewater - grondwater. Ook zijn de culturen sterk verschillend. In het zuidelijk deel wonen op hetzelfde oppervlak tweemaal zoveel mensen. De bourgondische sfeer daar is heel anders dan die van Noord-Limburg.”

“We hebben uiteindelijk gekozen voor twee all-in waterschappen die zich richten op het waterbeheer, met de nutstaken gebundeld in een gemeenschappelijke regeling: het Waterschapsbedrijf Limburg. Dat is belast met het zuiveren van het afvalwater, daar is het laboratorium in ondergebracht en dat verzorgt de belastingheffing, zowel voor de Wvo als voor de omslagen. We noemen het wel het ‘twee-plus’ model.”

Toch zie ik nog altijd goede mogelijkheden voor een waterketenbedrijf.

“Ja, als voorzitter van de voorbereidingscommissie zag ik die ook. Toch is dat jammerlijk mislukt. Onder leiding van Jacques Huberts koerste WML aan op de vorming van een multi-utility. Huberts is, toen hij dat eigenlijk al rond had, teruggefloten door zijn aandeelhouders, waaronder de provincie. Hij vertrok daarna.”

“Geen discussie meer over verdere schaalvergroting”

“Ed Hulshof is als zijn opvolger benoemd met als opdracht te werken aan de vorming van een waterketenbedrijf. Daar hebben we samen hard aan getrokken. Maar er waren meningsverschillen. Ik ben van mening dat de grootste winst zit in een betere afstemming van riolering en zuivering en wilde die vooral koppelen. Hulshof vond dat ook wel, maar wilde alvast WML en het zuiveringsschap koppelen, zelfs laten fuseren. We hebben ook het samenvoegen van de nota’s onderzocht en daar keihard op inge-

Henk van Alderwegen

zet. We zijn vastgelopen op de moeilijkheidsgraad van de inning van de waterschapslasten. Er was grote ambtelijke weerstand tegen integratie vanuit ICT-zijde."

"In de discussie over de riolering heeft de VNG-nota 'Baas in eigen buis' ons de das omgedaan. We hadden voor de gemeenten een soort cafetariamodel ontwikkeld met vier verschillende pakketten voor deelname. Van een instapmodule tot aan een volledige inbreng van de rioleringstaak. Om verzekerd te zijn van deelname van een gemeente heb je zowel adhesie van de wethouder als van de directeur van de betreffende dienst nodig. Dat vroeg veel overleg. We kenden de weerstand."

"Toen kwam het regeringsstandpunt: één watertarief. De Unie verzette zich heftig. Bij vorming van een waterketenbedrijf zouden de resterende waterschaplasten op den duur het bestaansrecht van de waterschappen gaan ondergraven. De VNG werd de grote winnaar in de discussie, omdat de gemeenten de ruimte kregen voor een verbrede rioolheffing, ook inhoudende kosten van het afkoppelen van regenwater en een grondwaterheffing. Zij kregen er een belastinggebied bij, een soort compensatie voor de OZB."

"Staatssecretaris Van Geel ging niet verder dan de toezegging initiatieven van onderaf te zullen steunen. Resultaat van al die ontwikkelingen was dat de interesse in Limburg weggleed. Het momentum was voorbij en het initiatief verzandde totaal."

Voel je het als een verlies?

"Ik zie het vooral als een zwakte dat we niet door de ambtelijke weerstand hebben kunnen breken. Daar heb ik wel van geleerd dat je echte voordelen alleen bereikt onder één centrale aansturing, een overkoepelend gezag, dat verder gaat dan samenwerking. Ook heb ik geleerd hoe groot de verschillen

tussen de werkgebieden van de drinkwatervoorziening en de afvalwaterzuivering zijn. Medewerkers zijn samen enthousiast van start gegaan. De geestdrift ebde weg toen de mensen van het zuiveringschap merkten hoe anders in de drinkwaterwereld omgegaan wordt met de nauwkeurigheid van werken, veiligheidseisen, etc."

"De zuiveringstechniek moet een inhaalslag maken en is daar nu ook mee bezig. Veel meer processturing introduceren dan de vroegere primitieve technieken vroegen. De MBR-technologie is een goede leerstof. We moeten ook veel meer gaan meten. Wat komt er uit onze installaties? We bepalen nu alleen organische stof, stikstof en fosfor. Maar de maatschappij wil ook inzicht in medicijnresten, milieuvreemde stoffen, etc."

Wat komt er nu terecht van het landelijk beleid?

"Zonder centrale, krachtige aansturing niets. Die heb je nodig om de voordelen te bereiken. En er valt nog veel te verbeteren. De afstemming van het ontwerpen en het beheer van zuivering en riolering is nog gebrekkig. Hoe treed je op in calamiteitssituaties, bij zeer zware buien? Hoe bepaal je de hydraulische capaciteit van een rwzi? Hoe kom je tot aanpassing van afleverpunten van de riolering? Die zijn vaak vastgelegd rond 1975 en niet meer aangepast aan de stedelijke ontwikkeling van de periode daarna."

Waar ben je als waterschap nu mee bezig?

"In Limburg is de relatie tussen grondwater en oppervlaktewater belangrijk. Die vraagt kennis. Vroeger is het systeem aangelegd op afvoeren, nu willen we vasthouden. Waar vroeger gekanaliseerd werd, worden nu weer meanders gemaakt. De gebruiksfuncties van de grond bepalen de vereiste waterhuishouding. Natuurbeheer en recreatie

stellen hun eigen eisen, stedelijk waterbeheer ook. Al die functies zijn ons even lief."

"Daarnaast moeten we het watersysteem als zelfstandig systeem beheren, op een verantwoordelijke en duurzame wijze, los van het grondgebruik. Daarvoor kun je de CDA-term goed rentmeesterschap gebruiken. Daarin de goede balans te vinden, is een uitdaging."

Lukt dat?

"De watertoets is een belangrijk instrument. Waarom komt een stedelijke ontwikkeling juist op die plaats? Kan dat vanuit waterhuishoudkundig oogpunt? Zijn natuurdoelstellingen reëel? Zijn ze realiseerbaar? Kan zomaar van een landbouwgebied een tuinbouwgebied gemaakt worden? De nota Ruimte, de vijfde nota R.O. zet de volgende stap. We hebben als waterschappen in Limburg nu ook het beheer van het grondwater overgedragen gekregen. Wij hielden water vast, boeren kregen vergunning voor beregning van de provincie en onttrokken het water weer via de bodem. Dat kunnen we nu integraal bezien en aansturen. Je kunt dat vergelijken met het peilbeheer in West-Nederland."

"We maken de GGOR-kaarten, die het gewenste grondwater en oppervlaktewater regime aangeven. Vanuit die kaarten kun je het watersysteem beheren en functietoekenning beïnvloeden. Dat is een giga-stap. Maar hij roept wel vragen op. Wie stelt die kaarten definitief vast en wie betaalt bijvoorbeeld schadevergoedingen aan boeren? Je komt daar aan de grens tussen functioneel en algemeen bestuur. Ik vind dat de algemene democratie die kaarten moet vaststellen. Je moet de kennis van de waterschappen gebruiken bij de vaststelling van je algemene beleid. Dus niet afschaffen, maar gebruiken."

Verwacht je nog verdere concentratiebewegingen in waterschapsland?

"De concentratie van de waterschappen is een majestueuze operatie geweest, die die van de drinkwaterbedrijven of de gemeenten ver overtreft. In korte tijd van 5000 naar 36 waterschappen. Het is nu even mooi geweest. Nu hard aan het werk om je opdrachten waar te maken. Ook in relatie tot het aantal provincies is één tot drie waterschappen per provincie een mooi aantal. Goede samenwerking met de gemeenten vraagt ook om vele bestuurlijke contacten."

"De eerste tien jaar graag geen discussie meer over verdere schaalvergroting. Als die komt, dan in samenhang met de provincie-structuur. Anders niet."

Maarten Gast